

EOC
EUROASIAN
ONLINE
CONFERENCES

ENGLAND CONFERENCE

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND
EDUCATION**

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

doi digital object
identifier

eoconf.com - from 2024

INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND EDUCATION: a collection scientific works of the International scientific conference – London, England, 2026. Issue 6

Languages of publication: Uzbek, English, Russian, German, Italian, Spanish

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference «**INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND EDUCATION**». Which took place in London 2026.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

LEKSIKOGRAFIYA VA UNING TILSHUNOSLIKDAGI AHAMIYATI

Xakimboyeva O.K.

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti,
Umumiy tilshunoslik kafedrasida katta o'qituvchisi

Radjabova Zarnigor Usanovna

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti,

Annotatsiya. Ushbu maqola leksikografiya sohasining mohiyati, asosiy yo'nalishlari va lug'at tuzish jarayonining muhim jihatlariga bag'ishlangan. Unda lug'atlarning turlari, ularning til rivojidadagi o'рни hamda o'zbek va ingliz leksikografiyasi o'rtasidagi umumiylik va farqlar tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar ta'sirida leksikografiyaning rivojlanish tendensiyalari ham ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: leksikografiya, lug'at, izohli lug'at, tarjima lug'ati, terminologiya, elektron lug'atlar, leksik tizim.

Til inson tafakkuri, aloqa va ijtimoiy munosabatlarning asosiy vositasi hisoblanadi. Jamiyat taraqqiyoti bilan chambarchas bog'liq bo'lgan til doimiy ravishda rivojlanib, boyib boradi. Har qanday tilning boyligi, avvalo, uning lug'at tarkibi orqali namoyon bo'ladi. Shu bois tilning so'z boyligini o'rganish, tartibga solish va tizimli ravishda tavsiflash tilshunoslikning muhim yo'nalishlaridan biri sanaladi. Mazkur vazifani bajaruvchi asosiy soha esa leksikografiyadir.

Leksikografiya – lug'atlar tuzish nazariyasi va amaliyoti bilan shug'ullanuvchi tilshunoslik sohasi bo'lib, unda til birliklarini yig'ish, saralash, izohlash va tizimlashtirish jarayonlari o'rganiladi. Ushbu soha tilni chuqur tadqiq etish, uning boyligini saqlash hamda keyingi avlodlarga yetkazishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Leksikografiya asosan ikki yo'nalishga bo'linadi: nazariy leksikografiya va amaliy leksikografiya.

Nazariy leksikografiya lug'at tuzishning ilmiy tamoyillari, metodlari hamda mezonlarini tadqiq qiladi. Ushbu yo'nalishda quyidagi masalalar muhim o'rin tutadi:

- lug'at uchun so'zlarni tanlash mezonlari;
- lug'at tarkibini shakllantirish usullari;
- so'z ma'nolarini izohlash prinsiplari;
- grammatik, uslubiy va fonetik belgilarni ko'rsatish yo'llari.

Amaliy leksikografiya esa lug'atlar yaratish jarayonining bevosita amaliy tomonlarini qamrab oladi. Bunda til materiallari yig'iladi, tahlil qilinadi va muayyan tizim asosida tartibga solinadi. Lug'at tuzish murakkab hamda ko'p bosqichli jarayon bo'lib, u nafaqat lingvistik bilimlarni, balki metodik va tahliliy yondashuvni ham talab qiladi.

Lug'atlar maqsadi va mazmuniga qarab bir necha turlarga ajratiladi. Eng ko'p qo'llaniladigan lug'atlar quyidagilar hisoblanadi:

1. Izohli lug'atlar. Izohli lug'atlar so'zlarning ma'nosi, qo'llanish doirasi va uslubiy xususiyatlarini tushuntirib beradi. Masalan, "O'zbek tilining izohli lug'ati" til birliklarining mazmuni hamda qo'llanish holatlarini keng yoritadi.

2. Tarjima lug'atlari. Tarjima lug'atlari bir tildagi so'z va iboralarni boshqa tilga tarjima qilishga xizmat qiladi. Masalan, o'zbek-ingliz yoki ingliz-o'zbek lug'atlari xorijiy tillarni o'rganishda muhim vosita sanaladi.

3. Terminologik lug'atlar. Mazkur lug'atlar muayyan fan yoki soha terminlarini izohlash uchun yaratiladi. Tibbiyot, huquq, texnika, iqtisodiyot va lingvistika kabi sohalarga oid lug'atlar bunga misol bo'la oladi.

4. Frazologik lug'atlar. Frazologik lug'atlar iboralar, maqollar va matallarni o'z ichiga oladi. Ular tilning obrazlilik hamda xalqning milliy-madaniy xususiyatlarini aks ettiradi.

5. Etimologik lug'atlar. Etimologik lug'atlar so'zlarning kelib chiqishi, tarixiy taraqqiyoti va boshqa tillar bilan aloqalarini o'rganadi.

Leksikografiya nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Lug'atlar yordamida foydalanuvchilar:

- yangi so'z va iboralarni o'rganadi;
- so'zlarning to'g'ri yozilishi hamda talaffuzini bilib oladi;
- nutq madaniyatini rivojlantiradi;
- xorijiy tillarni samarali o'zlashtiradi.

Ayniqsa, ta'lim tizimida lug'atlardan foydalanish muhim o'rin tutadi. O'quvchi va talabalar lug'atlar orqali o'z so'z boyligini kengaytiradi, fikrini aniq va ravon ifodalash ko'nikmasini shakllantiradi.

O'zbek leksikografiyasi qadimiy va boy an'analarga ega. Tarix davomida yaratilgan turli lug'atlar o'zbek tilining rivojlanish bosqichlarini aks ettirib kelgan. Mustaqillik yillarida esa zamonaviy izohli, tarjima va terminologik lug'atlar yaratishga alohida e'tibor qaratildi.

Ingliz tilida leksikografiya yanada taraqqiy etgan bo'lib, xalqaro miqyosda tan olingan ko'plab lug'atlar mavjud. Ushbu lug'atlar nafaqat ingliz tilini o'rganayotganlar, balki ilmiy tadqiqotchilar uchun ham muhim manba vazifasini bajaradi.

O'zbek va ingliz leksikografiyasini qiyosiy tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, har ikki tizimning asosiy maqsadi til boyligini saqlash va rivojlantirishdan iborat. Shu bilan birga, lug'at tuzish metodlari va yondashuvlarida ayrim farqlar mavjud.

Bugungi kunda axborot texnologiyalarining rivojlanishi leksikografiya taraqqiyotiga ham kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Elektron va onlayn lug'atlar keng ommalashib bormoqda. Ularning asosiy afzalliklari quyidagilardan iborat:

- tezkor qidiruv tizimi;
- ma'lumotlarning muntazam yangilanib borishi;
- qulay va interaktiv interfeys;
- audio hamda video kabi multimedia imkoniyatlari.

Masalan, zamonaviy onlayn lug'atlar foydalanuvchiga so'zning ma'nosini bilish bilan bir qatorda, uning talaffuzini tinglash imkonini ham beradi. Bu esa til o'rganish jarayonining samaradorligini oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, leksikografiya tilshunoslikning muhim va ajralmas tarmoqlaridan biridir. U til boyligini saqlash, tartibga solish va rivojlantirishga xizmat qiladi. Lug'atlar esa tilni o'rganish, o'qitish va undan samarali foydalanishda asosiy manba bo'lib qolmoqda.

Zamonaviy texnologiyalar ta'sirida leksikografiya yangi taraqqiyot bosqichiga ko'tarilmoqda. Shu sababli ushbu sohani o'rganish nafaqat tilshunoslar, balki til o'rganishga qiziquvchi har bir inson uchun ham muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Mirtojiev M. Hozirgi o'zbek adabiy tili. – Toshkent, 2004.
2. Hojiyev A. Tilshunoslik terminlarining izohli lug'ati. – Toshkent, 2002.
3. O'zbek tilining izohli lug'ati. – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2006.
4. G'apporov M. Ingliz tili grammatikasi. – Toshkent: Turon-iqbol, 2008.

